

**“TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ” ASARI MAZMUNIGA ASOSLANGAN
IJODIY YOZUV MASHQLARINI TASHKIL ETISH****Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi.****Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Boshlang‘ich ta‘lim
pedagogikasi kafedrası mudiri, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent.****kabrorxonovna@mail.ru Tel: +998974451446****Rajabova Sarvinoz Shovkatjon qizi****Nizomiy nomidagi TDPU Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti 2-bosqich talabasi.****sarvinozr1209@gmail.com Tel: +998903934099**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” asarining mazmunidan foydalanib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Asarda ilgari surilgan axloqiy g‘oyalarni o‘quvchilarning nutqiy va yozma faoliyatiga integratsiya qilish orqali ularning mustaqil fikrlashi, badiiy tafakkuri va ifoda ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ijodiy yozuv turlariga mos metodik yondashuvlar va sinfda qo‘llanishi mumkin bo‘lgan amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Avloniyning asari, ijodiy yozuv mashqlari, boshlang‘ich ta‘lim, yozma nutq, axloqiy tarbiya, o‘quvchilarning tafakkuri, metodika.

"Yangi O‘zbekistonni barpo etish – avvalo, yangi tafakkur egalarini tarbiyalashdir", – deya ta’kidlagan edi Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev. Bu fikr o‘z-o‘zidan maktab ta’limida, xususan, boshlang‘ich sinflarda barkamol shaxsni shakllantirish uchun ijodkorlik, axloqiy tarbiya va mustaqil fikrlashni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi [1]. Ayni shu jarayonda buyuk ma’rifatparvar Abdulla Avloniy qalamiga mansub “Turkiy Guliston yoxud axloq” asari o‘quvchilarga ma’naviy fazilatlarini singdirish, ularning og‘zaki va yozma nutqini boyitish, ijodiy fikrlashini shakllantirishda bebaho manba bo‘lib xizmat qiladi. Ijodiy yozuv mashqlari orqali o‘quvchilarda nafaqat ifoda ko‘nikmalari, balki axloqiy tushunchalar, jamiyatga foydali inson bo‘lish tuyg‘usi ham shakllanadi. Bugungi ta’lim jarayoni shunchaki bilim berish emas, balki har bir o‘quvchining tafakkurini, nutqiy salohiyatini, ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini rivojlantirishga qaratilishi zarur. Shu nuqtai nazardan, “Turkiy Guliston yoxud axloq” kabi bebaho manbalarni dars jarayoniga yoki sinfdan tashqari mashg‘ulotlarga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu asarda kichik yoshdagi bolalarga tushunarli tilda halollik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, rostgo‘ylik, mehr-oqibat kabi fazilatlar misollar orqali bayon etilgan bo‘lib, ular o‘quvchilar hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, yozma va og‘zaki nutqni rivojlantirish jarayonida o‘quvchilar nafaqat tahlil qilish, balki o‘z fikrini to‘liq va aniq ifodalash, hayotiy misollar keltirish, dalillash, ijodiy yondashish kabi ko‘nikmalarni ham shakllantiradilar. Bu esa keyingi bosqichlarda o‘qish, fikrlash va muloqot madaniyatining asosiy poydevoriga aylanadi [2]. Shu jihatdan qaralganda, "Turkiy Guliston yoxud axloq" asaridan tanlangan parchalar asosida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, estetik didi, axloqiy qarashlari bilan bir qatorda, yozma va og‘zaki nutqi ham shakllanadi. Bu esa ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etish orqali yanada samarali amalga oshiriladi. Masalan, har bir bo‘lim mazmuni bo‘yicha

"men qanday xulosa chiqardim?", "shu fazilat men uchun nimani anglatadi?" kabi savollar asosida kichik matnlar yozdirish, bolalarning shaxsiy yondashuvi va fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, ushbu mashqlar ularning lisoniy tafakkurini chuqurlashtirishda muhim o'rin tutadi [3]. Shuningdek, ijodiy yozuv mashqlarida "agar men shu voqeani boshdan kechirganimda nima qilardim?", "men bu qahramonning o'rnida bo'lganimda qanday yo'l tutardim?" kabi savollar asosida erkin hikoya yozdirish, asardagi axloqiy mavzuni zamonaviy holatlar bilan bog'lab yozish mashqlarini tashkil etish mumkin. Bu usullar orqali o'quvchilarning hayotiy kuzatuvlari boyiydi, fikrni ifodalashda til boyliklari kengayadi, matn tuzish ko'nikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, "Halollik", "Do'stlik", "Vaqtning qadri", "Mehnat" kabi bo'limlar mazmunidan ilhomlanib yozilgan mini-insho va hikoyalar o'quvchilarning ichki dunyosini ochish, axloqiy tarbiyani mustahkamlash bilan birga, yozma nutqini ham faol rivojlantiradi [4]. "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari asosida ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etish, asosan, boshlang'ich ta'limning 3-4-sinflarida samarali qo'llanilishi mumkin. Chunki 1-2-sinflarda o'quvchilar endigina savod chiqarish, so'z va gap tuzish bosqichida bo'lishadi va ularning yozma nutqi hali yetarlicha shakllanmagan bo'ladi. 3-4-sinflarda esa bolalarning so'z boyligi kengayadi, o'qilgan matnni tahlil qilish, fikrini og'zaki va yozma tarzda bayon etish malakasi shakllana boshlaydi. "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari asosida ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etish, asosan, boshlang'ich ta'limning 3-4-sinflarida samarali qo'llanilishi mumkin. Chunki 1-2-sinflarda o'quvchilar endigina savod chiqarish, so'z va gap tuzish bosqichida bo'lishadi va ularning yozma nutqi hali yetarlicha shakllanmagan bo'ladi. 3-4-sinflarda esa bolalarning so'z boyligi kengayadi, o'qilgan matnni tahlil qilish, fikrini og'zaki va yozma tarzda bayon etish malakasi shakllana boshlaydi. Bu bosqichda o'quvchilarga axloqiy mazmundagi matnlarni o'qitish va ular asosida mustaqil fikr yuritishga yo'naltirilgan topshiriqlar berish foydali bo'ladi [5]. Masalan, 3-sinf ona tili darslarida "fikrni izchil bayon qilish", "xatboshi bilan yozish", "yozma matn turlari" kabi mavzular o'tiladi. Shu mavzular bilan integratsiya qilib, Avloniy asaridan biror parchani o'qitib, o'quvchilarga "Sen bu voqeaga qanday munosabat bildirasan?", "Shunday vaziyatda sen nima qilarding?", "Yaxshi inson qanday bo'lishi kerak?" kabi savollar asosida kichik hajmli yozma ishlar tuzdirish mumkin. 4-sinfda esa yozma nutq bo'yicha topshiriqlar yanada murakkablashtiriladi: kichik insho, ertak tuzish, hayotiy vaziyatga mos matn yozish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Shuning uchun bu sinfda "Turkiy Guliston yoxud axloq" asaridagi bo'limlar asosida mavzulastirilgan ijodiy topshiriqlar: "Rostgo'y bolaning kuni qanday o'tadi?", "Ustozingga minnatdorchilik maktubi yoz", "Yaxshi do'st haqida hikoya tuz" kabi yozuv mashqlari bolalar uchun qiziqarli va tarbiyaviy jihatdan foydali bo'ladi [6]. "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari asosida ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etish ona tili, o'qish savodxonligi, tarbiya va hatto atrof-muhitni o'rganish kabi darslarga samarali integratsiya qilinishi mumkin. Xususan, ona tili darslarida gap tuzish, matn yozish, izohlash kabi mavzular doirasida Avloniy asaridagi axloqiy hikmatlarni o'qitib, o'quvchilarga o'z fikrlarini yozma ravishda bayon qilish topshiriqlari beriladi; o'qish darslarida esa asardan parcha o'qitilib, qahramon xarakteri, muallif g'oyasini tahlil qilish, voqeaga munosabat bildirish asosida yozuv mashqlari tuziladi. Tarbiya darslarida esa axloqiy sifatlar haqida suhbat o'tkazilib, "Yaxshi bola qanday bo'ladi?", "Rostgo'ylik foydali odat" kabi mavzularda kichik hajmli matnlar yozish orqali bolalarning og'zaki va yozma nutqi rivojlantiriladi; bunda suhbat metodi, jamoaviy fikrlash, klaster usuli va Venn diagrammasi kabi metodlardan foydalanish, o'quvchining o'z fikrini mustaqil ifodalashiga imkon yaratadi. Shuningdek, ijodiy yozuv mashqlari orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tafakkurni ifoda qilish, hayotiy holatlar asosida to'g'ri qaror chiqarish kabi

ko'nikmalar shakllanadi. Masalan, "Turkiy Guliston yoxud axloq" asaridagi "Rostgo'ylik", "Halollik", "Mehnatsevarlik" kabi boblar asosida bolalarga hayotda duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlar haqida kichik voqealar tuzish, o'z tajribalarini hikoya qilish, ertak yoki dialog shaklida ifoda etish vazifalari beriladi. Bu orqali bolalar nafaqat yozish, balki fikrini og'zaki bayon etish, mantiqiy izchillikda fikr yuritish, matn tarkibini tuzish kabi til va nutq kompetensiyalarini rivojlantiradi. Yozuv mashqlari ko'pincha vizual materiallar bilan uyg'unlashtirilsa (masalan, asardagi mazmunga mos rasmlar, suratlar orqali voqea tuzish), o'quvchilarning qiziqishi ortadi, fikr yuritish kengayadi. Bu jarayonda klaster, "Fikrlar daraxti", "Bir gapdan matn tuz" kabi metodlar o'z samarasini beradi.

Xulosa qilib aytganda, "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari asosida tashkil etilgan ijodiy yozuv mashqlari o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Asar mazmuni orqali bolalarda axloqiy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, mustaqil fikrlash va nutq madaniyati shakllanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda moslashtirilgan mashqlar orqali ta'lim-tarbiyaning birligiga erishiladi. Shuningdek, asardagi boblar asosida tuzilgan topshiriqlar – hayotiy voqealar asosida matn tuzish, o'z fikrini yozma va og'zaki ifodalash, savol-javoblar, fikr bildirish kabi mashqlar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantiradi. Bu esa nafaqat ona tili darslari, balki tarbiya, o'qish, atrof-muhitni o'rganish kabi fanlar bilan integratsiyalashuviga imkon beradi. Ijodiy yozuv mashqlarini doimiy qo'llab borish orqali o'quvchilarda muloqotga kirishish, fikrini asoslash, mustaqil qaror qabul qilish, axloqiy mezonlarni to'g'ri anglash kabi ijtimoiy-psixologik kompetensiyalar ham rivojlanadi. Shu bois, mazkur asarni o'quv jarayonida faol foydalanish o'zbek xalqining axloqiy-ma'naviy merosini yosh avlod qalbiga singdirishda, ularni barkamol shaxs qilib tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi" asari. — T.: "O'zbekiston", 2021
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. — T.: Lex.uz, 2022-yil 28-yanvar, PF–60-son. — <https://lex.uz/docs/5841063>
3. Turg'unov, B. (2021). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishda badiiy matnlar asosida yondashuv. Toshkent: TDPU ilmiy jurnali.
4. Rasulova, Z. (2022). Boshlang'ich ta'limda ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etishning samarali yo'llari. Andijon: Boshlang'ich ta'lim muammolari jurnali.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2021.
6. Avloniy A. "Turkiy Guliston yoxud axloq". – Toshkent: Sharq, 2020.
7. Abrorkhonova, K., & Khudoyberdieva, S. (2022). VIRTUAL TOUR IN PRIMARY SCHOOL. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(06), 72-77.
8. Abrorxonova, K., & Pirnazarova, K. (2022). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA TADQIQOTCHILIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH. *Science and innovation*, 1(B8), 2089-2096.
9. Abrorkhonovna, A. K. (2022). FORMATION OF A SENSE OF PATRIOTISM THROUGH TOURISM IN THE CURRENT TEXTBOOK "UPBRINGING" OF PRIMARY EDUCATION. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 5, 70-74.

10. Abrorxonova, K. A., & Qizi, S. M. S. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF "TARBIYA" DARSLARINI TASHKIL ETISHNING USUL VA VOSITALARI. *Science and innovation*, 1(1), 54-61.
11. Abrorxonova, K., & Murodova, M. (2022). Formation of linguistic competencies based on the analysis of word combinations. *Science and Innovation*, 1(8), 2082-2088.
12. Abrorxonova, K., & Pirnazarova, K. (2022). Development of research skills in primary school students. *Science and Innovation*, 1, 2089-2096.
13. Abrorxonova, K. A. Q., & Bo'Riyeva, S. I. Q. (2023). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARINING MEDIAMADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 778-782.
14. Abrorxonova, K., & Boriyeva, S. (2022). BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA AXBOROT BILAN ISHLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI. *Science and innovation*, 1(B8), 2103-2109.
15. Abrorxonova, K., & Karabayeva, M. (2022). BOSHLANG'ICH SINFDA TA'LIM SAMARADORLIGINI AMALGA OSHIRISH METODIKASINI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH. *Science and innovation*, 1(B7), 1282-1289.
16. Abrorxonova, K. A. METHODS AND TOOLS OF ORGANIZATION OF PRIMARY SCHOOL" UPBRINGING" LESSONS.

Axmedova N.X. Boshlang'ich ta'limda ijodiy yozuv mashqlarini tashkil etishning metodik asoslari. – Toshkent: TDPU, 2021. – B. 34–38.